

nogle enkelte, ikke helt uangribelige Bemærkninger i nærværende Bind (f. Eks. S. 9 og 103) om Spørgsmaalet Dansk-Tysk kunde efterlade nogen Tvivl om, at Forfatteren vil være istand til at behandle Nationalitetskampen i Pressen med tilstrækkelig overlegen Objektivitet.

R. Paulli.

I de sidste par år er der fra tysk side fremkommet to mindre arbejder, der har taget deres emne fra danskhedens stilling i Flensborg by i tiden før 1864. Det første er professor, dr. F. Graefs i 1926 udgivne *Geschichte der Heiligen Geistkirche und der dänischen Gemeinde in Flensburg*. Denne historie, skriver dr. Graef, fører ind på et meget omstridt område: »Fördern kann hier nur ruhige Sachlichkeit«. Dr. Graefs skildring opfylder på en smuk måde det mål, som han her har sat, og det er med megen tilfredsstillelse, man læser skriftet. For tiden til 1848 bygger det på selvstændige studier, medens den følgende oversigt til 1864, som han selv meddeler i forordet, er givet i tilslutning til min disputats »Den danske sprogordning i Slesvig«. Dr. Graefs skrift er udstyret med smukke pennetegninger.

»Den rolige saglighed« er der derimod ikke for meget af i Elisabeth Kardels i dette år udkomne *Die Stadt Flensburg und die politischen und nationalen Zeitströmungen um die Mitte des 19. Jahrhunderts*. Skriftet, for hvilket frk. Kardel har erhvervet sig den tyske doktorgrad, angiver sig som opstået under prof. Scheels vejledning. Det er udgivet som nr. 2 af »Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte« — nr. 1 var en skildring af Flensborgs byarkiv ved dr. Graef i 1928 — og det har fået understøttelse af det slesvig-holstenske universitets-selskab. Disse forskellige forhold ved dets fremkomst gør, at jeg her skal knytte et par bemærkninger til det, endskønt det både er aldeles ufyldstgørende i videnskabelig henseende og i tonen er ganske beskæmmende for forfatteren.

Dr. Kardels arbejde omhandler tiden fra omkring 1840 til 1864, men den største part optager tiden efter marts 1848. Af utrykt materiale er brugt Flensborg byarkiv, det preussiske medlem af bestyrelseskommissionen, grev Eulenburgs indberetninger til Berlin samt slesvigsk ministeriums arkivalier. Der er således i bogen nedlagt et arbejde, som var anerkendelse værd, blot det havde sat antagelige frugter. Dette er desværre ikke tilfældet. Fremstillingen er helt ubehjælpelig og ulogisk, og kapitelinddelingen ofte helt hen i vejret. Frk. K. savner blik for de ejendommelige flensborgske forhold, og en ejderdansker og

en helstatsmand synes ofte at komme hende ganske ud på et. Hvor ufyldstgørende hendes skildring er fra et dansk synspunkt viser sig f. eks. ved, at mænd som Chr. Paulsen eller herredsfoged Wimpffen ikke omtales, og ejheller Frederik den syvendes besøg i Flensborg i tiden mellem krigene. Fra slesvig-holstensk synspunkt er arbejdet i og for sig endnu mere ufyldstgørende, idet det ikke er lykkedes at fremdrage spor af materiale til belysning af forbindelser mellem slesvig-holstensksindede flensborgere og ligesindede holstenere. Og netop på dette felt er det, som jeg ved flere lejligheder har betonet, at slesvig-holstensk historieforskning måtte kunne yde et bidrag til værdifuld supplerings af dansk forskning. Om frk. K. blot havde givet os en smule mere end de par fattige bemærkninger fra Eulenburgs indberetninger, givet os en lidt fyldigere besked om Eulenburgs stilling i det hele, vilde vi ligeledes have været taknemmelige derfor.

Så vidt jeg har kontrolleret skildringen, er den beklageligvis særdeles unøjagtig. Citatet s. 156 er unøjagtigt, men meningen er dog ikke ændret. Dette er derimod tilfældet med citatet s. 132 forneden, hvor der blandt andre urigtigheder afbrydes midt i en sætning. Hos frk. K. hedder det: indtil nøden hos de belejrede kommer, men i brevet fortsættes: belejrerens mod og klogskab til hjælp. S. 134 anm. 316 anføres som kilde Graef s. 139 ff., men det skal være Graae s. 139 f. S. 139 midt på siden anføres som kilde Hjelholt s. 172, men det bør være Graef s. 50. Graefs bog omtales som udkommet 1925. Stænderforsamlingen 5. oktober 1853—10. januar 1854 nævnes som værende i 1854. S. 133 l. 1 f. o. står Husby, men det skal være Adelby o. s. fr. Ved citaterne fra slesvigsk ministeriums akter i statsarkivet i Kiel ser man ikke, om det er brevnr., registrant- eller journalnr., der anføres, og der mangler altid årstal for sagen. Ret kuriøst er det at se Danske magazin citeret som Dansk ma. Stundom fattes der kildehenvisninger for fremstillingen.

I en kritik at ville forsøge at berigtige blot de værste fejl og unøjagtigheder må anses for aldeles håbløst. Jeg skal blot med et par ord nævne enkelte ting, der vedkommer den tid, hvormed jeg særlig har syslet. Når frk. K. s. 130 taler om kampen i 1850'erne mellem regeringen og Slesvigs befolkning og dennes modstand mod at lade sig berøve sin kultur og sit sprog, skyldes en sådan udtalelse formentlig hendes politiske syn, men bliver ikke mere korrekt af den årsag. Det blandede distrikts beboere var overvejende dansktalende, og den tysksindede del af befolkningen er ikke identisk med Slesvigs befolkning. Frk. K. har den skavank at generalisere; den viser sig også, når hun omtaler de

slesvig-holstensksindede flensborgere som »die Flensburger Bürger«, eller når hun efter en omtale af den danske præst i Flensborg, pastor Graaes, forsøg på ved den nordre friskole at få ansat en i dansk kyndig lærer skriver om den danske præsts forsøg på at danisere »borger- og friskolerne«. S. 99 omtaler hun en beretning fra Tillisch af 24. novbr. 1849, der skal vise, at der i Flensborg var en meget stærk opposition imod det danske medlem af bestyrelseskommissionen. Frk. K. nævner, at beretningen senere dementeres af de danske aviser, men hævder, at dette ikke beviser dens ikke-eksistens. Det er nu ganske vist rigtigt nok med denne beretning — datoen er dog den 21. novbr. — og de citerede ytringer er også nogenledes korrekte. Men disse viser i sig selv intet som helst om stemningen i Flensborg, og Tillisch' stærke klager gælder, som det fremgår af beretningen, det forhold, at bestyrelseskommissionen i Sydslesvig ikke bliver understøttet af de preussiske besættelsestropper. Ved sin omtale af »Løvefesten« 25. juli 1862 i Flensborg hævder frk. K., at den danske presses triumf over den store deltagelse i denne fra flensborgsk side må anses for ubegrundet. Flagene, hvormed byen smykkedes, var for en stor del lånte fra Gråsten og Sønderborg. Frk. K. anfører ingen kilde herfor, men har det vel fra »Altonaer Mercur«, og at stole på dennes fortællinger om festen er at bygge på sand.

Den særegne »slesvig-holstenske«¹ terminologi og betragtningsmåde, der går gennem hele skriftet og understøttes af en bunke af udråbstegn, skal jeg ikke karakterisere. S. 83 f. omtales en flensborgsk massepetition fra 1848 eller 1849 imod Slesvigs optagelse i det tyske forbund og den i den anledning foretagne politiundersøgelse. Den oprørske politimester vil have sagen bedømt som landsforræderi, og frk. K. giver sit bifald: »Und unbestreitbar grenzt es an Landesverrat, wenn die Bürger sich bei einer fremden Macht, nämlich Dänemark, über die eigene Regierung beschweren...« Efter byens tilbagevenden til Danmark vil de trosindede borgere i den slesvigske forening have de oprørske afsat fra deres embeder, men dette er efter frk. K. »unsinnige und gar nicht ausführbare Forderungen«. Et andragende herom har for frk. K. en tone, der »entspricht dem der niederen Schichten der Bevölkerung«. Oprettelsen af den danske menighed i Flensborg svarer, mener frk. K., slet ikke til noget behov, endskønt den dog 1863—64 talte ca. 520 familier. Forfærdeligt er det for frk. K., at en englænder har sluttet sig til

¹ Jeg bruger dette ord som udtryk for den gamle slesvig-holstenske stridslitteratur mod Danmark.

den, thi han skal hverken kunne dansk eller tysk. Skulde han have sluttet sig til de tyske menigheder? Da der i tilslutning til den danske menighed oprettes en dansk skole for menighedsmedlemmernes børn, finder frk. K. det »abstossendes« således at inddrage børnene i den nationale kamp. Men var de ikke blevne inddragne i den nationale kamp ved at gå i tyske skoler? Når kirkevisitatorerne interesserer sig for, om lærerne i disse driver slesvig-holstensk agitation, skader det imidlertid efter frk. K. alvorligt byens skoler og børnenes uddannelse. De dansksindede, enten de nu er helstatsmænd eller ejderdanske, er for frk. K. fanatiske, nationalistiske, bestemte af økonomiske interesser, lænkede i vanebundethed og savner evne til at tænke »i stort format«. Side op og side ned støder man på de mest ulogiske og hårrejsende udtalelser.

Holger Hjelholt.

Kay Schmidt-Phiseldeck har i sin Bog *Eduard Meyer og de historiske Problemer* (Aarhus 1929) nedlagt et stort Arbejde og f. Ex. givet en fuldstændig Fortegnelse over Ed. Meyers Skrifter. Denne, der er saa fremragende som Forsker, er dog ikke saa betydelig som Theoretiker, hvad der ogsaa viser sig i, at han ikke sjældent har ændret sin Opfattelse paa dette Omraade. Dette gør Forf. nu omhyggeligt Rede for og tager selv Stilling dertil, hvorved han ofte fjerner sig fra Meyer; men derved er hans Skrift blevet saare indviklet, og man mærker desuden stærkt, at han ikke selv er Historiker.

Kr. E.

I Aarene 1908—1917 udkom »Norges Historie«, skreven af A. Bugge, E. Hertzberg, Taranger, Yngvar Nielsen, O. A. Johnsen og Sars. Nu rykker en ny Generation frem med et nyt Arbejde *Det norske Folks Liv og Historie gjennem Tidene*, der skal naa fra forhistoriske Tider til Verdenskrigen og de følgende kritiske Aar. Det er ikke blot Ønsket om at fremlægge Resultater af flittig Forsken, men ogsaa en Trang til at gøre et eget Syn paa Udviklingen gældende, der har tilskyndet til at skrive Norges Historie paany efter forholdsvis faa Aars Forløb. Mange Oplevelser og Erfaringer har gjort det korte Spand af Tid mærkeligt langt. Professor Edvard Bull er Værkets Redaktør og skriver sin Part; de andre Forfattere er Wilhelm Keilhau, Haakon Shetelig og Sverre Steen.

Den svenske Historiker, Formand for svensk historisk Forening, Rektor ved Handelshøjskolen i Stockholm Carl Hallen-